

Shaxlo SAMANOVA,
Ma'mun universiteti professori v.b., DSc
E-mail: shaxloboxtiyarova@gmail.com

SamDCHTI professori O.G'aybullayev taqrizi asosida

GLOBALLASHUV JARAYONLARINING INSON VA TABIAT MUNOSABATLARIGA TA'SIRI

Annotatsiya

Maqolada insonning global jarayonlarga ta'siri, jamiyat taraqqiyotida tabiat va inson munosabatlarining ahamiyati, insonning tabiatdan axloqiy begonalashuvi kabi masalalar tahlil qilingan. Globallashuv inson ongi va hayotini sifat jihatdan yuksaltirishi bilan birgalikda rivojlanish va yuksalish tendensiyalari tezligi bir qator muammolarni ham paydo qilmoqda. Ammo inson muvaffaqiyat va kelajak tomon intilish natijasida bunday muammolarning chuqurlashishiga va globallashishiga sabab bo'layotgani achinarlidir. Shu nuqtai nazardan, ushbu maqolada insonning tabiatga munosabati o'z-o'ziga va jamiyat kelajagiga munosabati sifatida asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: globallashuv, jamiyat, taraqqiyot, begonalashuv, axloq, ma'naviyat, tarbiya, madaniyat, mas'uliyat, majburiyat, qadriyat.

ВЛИЯНИЕ ПРОЦЕССОВ ГЛОБАЛИЗАЦИИ НА ВЗАИМООТНОШЕНИЯ МЕЖДУ ЧЕЛОВЕКОМ И ПРИРОДОЙ

Аннотация

В статье анализируются такие вопросы, как влияние человека на глобальные процессы, важность природы и человеческих отношений в развитии общества, а также моральное отчуждение человека от природы. Наряду с качественным улучшением человеческого сознания и жизни, глобализация, стремительное развитие и восходящие тенденции также порождают ряд проблем. Однако, к сожалению, в результате человеческих успехов и стремления к будущему эти проблемы углубляются и приобретают глобальный характер. С этой точки зрения, в статье обосновывается отношение человека к природе как его отношение к самому себе и к будущему обществу.

Ключевые слова: глобализация, общество, развитие, отчуждение, мораль, духовность, образование, культура, ответственность, обязанность, ценность.

THE IMPACT OF GLOBALISATION PROCESSES ON THE RELATIONSHIPS BETWEEN HUMANS AND NATURE

Annotation

The article analyzes such issues as the impact of man on global processes, the importance of nature and human relations in the development of society, and the moral alienation of man from nature. Along with the qualitative improvement of human consciousness and life, globalization, the rapidity of development and upward trends also creates a number of problems. However, it is regrettable that as a result of human success and striving for the future, such problems are deepening and becoming global. From this perspective, this article justifies man's attitude to nature as his attitude to himself and the future of society.

Keywords: globalization, society, development, alienation, morality, spirituality, education, culture, responsibility, obligation, value.

Kirish. Insoniyat tarixining dastlabki davrlaridan tabiat bilan uyg'unlikda yashab kelgan. U o'zi uchun zarur bo'lgan barcha narsani tabiatdan oldi. Biroq xususiy mulkning shakllanishi va mulk egasining hokimiyatidan boshqalarga qarshi foydalanish natijasida tabiatdan begonalashuv tezlashdi. Tabiatdan yiroqlashgan inson asta-sekin uning qonunlarini mensimay qo'ydi va o'z madaniyatidan ham begonalashib bordi. Shubhasiz, insonning o'z madaniyatidan uzoqlashishi uning madaniyat mahsuli bo'lgan o'zligidan uzoqlashishini tezlashtirdi. Garchi bu yerda insonning tabiatdan, madaniyatdan va o'z-o'zidan begonalashuvi alohida bosqichlar sifatida ko'rib chiqilsa-da, tarixiy jarayonda ular o'zaro bog'langanligi ko'rinadi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Mazkur maqola tadqiqoti inson va tabiat munosabatlarining tadrijiy rivojlanish evolutsiyasi, kishilik jamiyatining turli bosqichlarida tabiatdan foydalanish va uyg'unlikni ta'minlash hamda hozirgi sivilizatsiya bosqichida inson-tabiat muammolarini bartaraf qilish masalalariga oid qarashlarini kompleks va tizimli tahlil

qilishga qaratilgan. Tadqiqot jarayonida ijtimoiy-falsafiy, ilmiy-nazariy va tarixiy yondashuvlar uyg'un holda qo'llanildi. Inson va tabiat munosabatlari falsafiy-nazariy yondashuv, sistemali yondashuv, ma'lumotlar tahlili, taqqoslash usuli orqali tahlil etilgan.

Muhokama. Tabiat bilan uyg'un yashash munosabatini saqlab turish insonning muhim ehtiyojidir, chunki inson har tomondan qaramasin, mohiyatan tabiatdan kelib chiqishi, tabiatga xos bo'lganligi va tabiat bilan bir xil ekanligini hech kim inkor eta olmaydi. Inson va tabiat o'rtasidagi munosabatlarining begonalashuvi inson va tabiatning begonalashgani va qarama-qarshi bo'lganligi, hatto zulm va ezilish, zabt etish va o'zlashtirish o'rtasidagi holat urush holatida ekanligini ko'rsatadi[10]. Inson va tabiat o'rtasidagi munosabatlarining begonalashuvi inson va tabiatning o'ziga xoslikdan qarama-qarshilikka o'tishini anglatadi. Boshqa nuqtayi nazardan qaraganda, inson va tabiat o'rtasidagi munosabatlarining begonalashuvining mohiyati shundaki, tabiat inson va tabiat o'rtasidagi munosabatlarda

haddan tashqari obyektivlashtiriladi[10]. Obyekt o'zini passiv obyekt sifatida ham namoyon qiladi, bu tabiat o'zboshimchalik bilan boshqariladi. Inson va tabiat o'rtasidagi munosabatlarning begonalashuvi tabiatni cheksiz qo'lg'a kiritish mumkin bo'lgan obyekt sifatida qarash odat tusiga kirganligini, tabiatni zabt etish va hukmronlik qilish esa fan-texnika taraqqiyotning isbotiga aylanganligini anglatadi.

Texnologik begonalashuvning mohiyati, eng avvalo, odamlar tomonidan yaratilgan texnologik mahsulotlar va texnologik tizimlarning odamlar faoliyat imkoniyatlarini chekllovchi, ezuvchi va hatto hukmronlik qiluvchi yot, insonga qarshi kuchga aylanishini ifodalaydi. Fan va texnikani begonalashuvi fan va texnikaning ichki tabiati, tashqi foydalanishi shakllari va bir qarashda ijtimoiy foydaliligi insonning ezgu maqsadlaridan, insonning o'z mohiyatidan, asosiy insoniy qadriyatlardan va ijtimoiy axloqiy me'yorlardan chetga chiqishini anglatadi[11]. O'z navbatida u insonni chekllovchi va unga qarshi qo'yuvchi kuchga aylanadi, shu bilan birga fan va texnikaning begonalashuvi ham fan va texnikaning odamlar hayotida yangi fe'l-atvorga aylanganligida namoyon bo'ladi. Inson va tabiat o'rtasidagi begonalashuv va qarama-qarshilik birinchi navbatda tafakkur va tushunchada namoyon bo'ladi. Bu qarama-qarshilikning sabablarini saralash va mulohaza yuritishda odamlar doimo diqqatini inson subyekt ongining uyg'onishi va kengayishiga, antroposentrizmning paydo bo'lishiga qaratadi. Hozirgi zamonadan boshlab inson va tabiat o'rtasidagi munosabatlar asta-sekin uzozqlashdi, bu tabiatning zamonaviy mexanik tushunchasi bilan bevosita bog'liq. Tabiatga mexanik qarashning mumtoz ifodasi R.Dekartning dualizmidir. Uning fikricha, tabiatda bir-biri bilan bog'lanmagan va bir-biridan kelib chiqmagan ikki borliq – aql va materiya mavjud. Tabiatga mexanik qarash, inson va tabiat o'rtasidagi qarama-qarshi munosabatlarda insonning roli va mavqeyini yanada oshiradi hamda tabiatni inson va tabiat o'rtasidagi teng huquqlilik tamoyillarini zaiflashtiradi. Natijada insonning tabiatni zabt etishi va boshqarishi uchun mafkuraviy asos yaratiladi [6].

Tabiatga inson faoliyatining idrok etuvchi tashqi mavjudligi, insonning noorganik tanasi bo'lgan tabiiy holat sifatida qaraladi. Inson va tabiat o'rtasidagi munosabatlarning begonalashuvining eng tipik ko'rinishi shundan iboratki, begonalashgan ishlab chiqarish faoliyatida bu obyektivlashgan mehnat va uning mevalari kapital irodasini tasdiqlovchi obyektlarga begonalashib ketgan. Ilmiy-texnika taraqqiyoti boshchiligidagi ishlab chiqaruvchi kuchlar mehnatni begonalashuvining ichki asosi hisoblanadi. Kapitalistik ishlab chiqarish usuli mehnatni begonalashuvini real qiladi. Kapitalistik ishlab chiqarish usuli mehnat begonalashuvi va texnologik begonalashuvni amalga oshirishning dolzarb ijtimoiy shartidir. Fan va texnikaning begonalashuvi inson va tabiat o'rtasidagi munosabatlarning begonalashuviga bevosita sababdir. XX asrdan keyin fan va texnika davrining xususiyatlari shuni ko'rsatadiki, texnologiya asta-sekin inson va tabiat o'rtasidagi munosabatlarning begonalashuvining bevosita sababiga aylandi. Zamonaviy texnologiya allaqachon instrumental mavjudlikdan substantiv va tizimli mavjudotga "rivojlangan" va ijtimoiy-madaniy tizimga aylangan. Darhaqiqat, zamonaviy texnologiya barcha ijtimoiy voqeliklarni, shu jumladan, tabiiy va ijtimoiy omillarni qayta tashkil etdi. Shu bilan birga, texnologik tizimda texnologik ratsionallik va institutsional xususiyatlar ochiqlashtirildi va texnologik tizim yuqori darajada integratsiyalashgan texnologik mahsulotga, texnologik normaga aylandi.

Jamiyatdagi kuchli moddiy kuchlar va kuchli asosiy mafkuraviy kuchlarni o'z ichiga olgan tizimli voqelik sifatida uning odamlarga va tabiatga ta'siri kengligi, chuqurligi va intensivligi jihatidan erkin kapitalizm davridagi vositalar bilan solishtirish mumkin. Marksning ta'kidlashicha, hozirgi

kapitalistik jamiyatning eng ko'zga ko'ringan xususiyati fan va texnikaning ustun mavqega ega bo'lishi va mafkuraviy funksiyalarni bajarishi, fan va texnikaning hukmronligi esa fan va texnikaning ham begonalashuvidir[8]. Texnologik omon qolish - fan va texnologiya normalari va texnik ratsionallik ijtimoiy hayotda to'liq hukmronlik qiladi. Hozirgi kunda fan va texnika tushunchalari va normalari hukmronlik qilmoqda, texnik normalar ijtimoiy normalarga aylandi va texnologik ratsionallik ijtimoiy operatsion tizimga egalik qila boshladi[2]. Inson va tabiat munosabatlari prizmasida "texnik talablar" tabiatning ko'plab "tartibga solish" va "qayta qurish" uchun oqilona himoyaga aylandi. Aynan shu universal va konvergent texnologik mavjudlik ishlab chiqarish va iste'mol sohasida, yuqori samarali yirik ishlab chiqarish va ommabop keng ko'lamli iste'molda o'z ifodasini topadi. "Yolg'on talab"ga intilish ishlab chiqarish va iste'molni begonalashuvga olib keldi. Ekotizimlar haddan tashqari chegaralarga bo'ysunadi va doimo xavf ostida bo'lib, oldindan aytib bo'lmaydigan ekologik xavflarni keltirib chiqaradi.

Fan va texnikani begonalashuvining yana bir motivi fan hamda texnikaning mustaqil rivojlanishining mantiqiyliigi yoki stixiyaliligidan kelib chiqadi. Texnologik spontanlik texnologik tizimga xos bo'lgan o'z-o'zini rivojlantirish tendensiyasini anglatadi. Boshqa nuqtayi nazardan, bu o'z-o'zidan texnologik rivojlanishning nazoratsizligidir. Fan va texnika taraqqiyoti jamiyat va odamlar tomonidan boshqarilmaydigan tabiiy jarayonga aylandi. Fan va texnikaning stixiyaliligi birinchi navbatda moddiy tizim sifatidagi texnologiyaning tabiiy atributlaridan va shu bilan birga loyihalash va yaratishda texnologiyaga kiritilgan qiymat kabi ijtimoiy atributlardan kelib chiqadi[3].

Yillar davomida ovchilik va atrof-muhit o'zgarishlari ba'zi turlarning genetikasining o'zgarishiga olib keladi va buni evolyutsiya deb hisoblash mumkin, ammo odamlar o'zlarining ba'zi faoliyati bilan ma'lum bir fonga ega bo'lgan yangi jonzotlarning paydo bo'lishiga sabab bo'ldi. Masalan, yer osti chivinlari jahon urushi va London shahrining bombardimon qilinishi davrida genetik jihatdan o'zgarib, alohida turga aylangan va bugungi kunda ham yashashda davom etmoqda va bu hayot jarayoni davom etadi. Bu shuni anglatadiki, odamlar hayvonlarga va ularning atrofidagi muhitga juda ko'p ta'sir qiladi.

Fan va texnikaning o'ziga xos ijtimoiy atributlariga keladigan bo'lsak, texnologik mahsulotlarni yaratish shunchaki ijodkorning subyektiv g'oyalarini ro'yobga chiqarishni aks ettirmaydi, balki ijodkorning texnik tizim talablariga faol rioya etishini aks ettiradi. Texnologik rivojlanish jarayoni insonning xohish-istaklariga to'liq bog'liq emas, aksincha, har bir tarixiy bosqichda fan va texnikaning "ixtiroolari" ko'pincha insonning qadriyat tanlashlarining timsoli bo'lmay, texnologiyaning obyektiv muqarrarligini konkret amalga oshirishdir[9]. Fan va texnikaning begonalashuvi o'zining ichki rivojlanish mantig'iga ega. Bu tabiiy muhitni vayron qilishmi yoki odamlarni texnika quliga aylantirishmi, bu fan va texnika taraqqiyotining ichki mantig'idan kelib chiqishi mumkin. Bu barcha texnologiyalarning paydo bo'lishi insoniyatga kutilmagan axloqiy va ma'naviy muammolar va og'ir ekologik xavflarni keltirib chiqardi. Vasvasa ostida insonlar texnologiyadan foydalanib, "yaratuvchi" rolini o'ynashga urinish, bu inson va tabiat o'rtasidagi munosabatlarning butunlay teskari o'zgarishiga olib kelishi mumkin.

Hozirgi zamon fan va texnikasi o'zining turli xil yangi xususiyatlarini namoyon etib, inson va tabiat o'rtasidagi munosabatlarga o'zining ulkan, lekin nazorat qilib bo'lmaydigan bevosita ta'sirini ko'rsatib, birinchi o'ringa chiqdi. Salbiy ta'sirlar tobora jiddiyashib borayotgan ekologik inqiroz inson va tabiat o'rtasidagi munosabatlardir[2]. Texnologik begonalashuvning bevosita ta'siri ostida inson va

tabiat o'rtasidagi munosabatlarning begonalashuvi yangi bosqichga kirdi.

Iqlim o'zgarishiga qarshi kurashish - butun insoniyatning umumiy ishidir. Global iqlimni boshqarishda misli ko'rilmagan qiyinchiliklarga qaramay, xalqaro hamjamiyat misli ko'rilmagan ambitsiya va harakatlarni amalga oshirishi, mas'uliyatni o'z zimmasiga olishda jasoratli bo'lishi, iqlim o'zgarishiga faol javob berish va hamkorlikda harakat qilishi kerak. Kelajak avlodlarga toza va go'zal dunyo qoldirish uchun xalqaro hamjamiyatning birgalikdagi sa'y-harakatlari talab etiladi.

Inson va tabiat o'rtasidagi hayot hamjamiyati konsepsiyasining merosi an'anaviy Sharq ekologik tafakkurining hikmatlariga tayanadi, insonning ekologik qurilishi tajribasi va saboqlariga tayanadi va bu jarayonda ekologik sivilizatsiya rivojlanishining umumiy qonuniyatini chuqur ochib beradi. Inson va tabiat o'rtasidagi jamoa tushunchasi inson va tabiat o'rtasidagi munosabatlarning muhim tushunchasini belgilaydi. Inson va tabiat o'rtasidagi hayotiy hamjamiyat tushunchasi "beshta birda" umumiy sxemasining barcha jihatlariga ijodiy tarzda kiritilgan. Farovon jamiyatga erishish bizdan ekologik sivilizatsiya qurilishidagi kamchiliklarni bartaraf etgan holda, ekologik sivilizatsiyaning mohiyati, tamoyillari va maqsadlarini ijtimoiy va iqtisodiy hayotning barcha jabhalariga samarali integratsiya qilish uchun barcha imkoniyatlarimizni ishga solishni talab qiladi[4].

Inson va tabiat o'rtasidagi hayotiy hamjamiyat tushunchasi mamlakatimiz ijtimoiy taraqqiyotidagi yangi o'zgarishlarga mos keladi. Falsafaning asosiy nazariyasi odatda "inson"ni tadqiqot predmeti sifatida qaraydi. Shuning uchun ham inson va tabiat o'rtasidagi munosabatlarni kuzatish va tahlil qilishda tabiat ko'pincha subyekt tomonidan o'zgartirilishi kerak bo'lgan obyektiv dunyo sifatida qaraladi[12]. Shuning uchun "tashqi sabablar ichki sabablar orqali ishlaydi" degan tushunchaga ko'proq e'tibor qaratiladi. Tabiat o'rtasida insonlar subyektlar sifatida obyektlarga bir tomonlama harakat qiladigan munosabatlar mavjud. Inson va tabiat o'rtasidagi hayotiy jamoa tushunchasi mahsuldorlik va ishlab chiqarish usullari natijasida inson va tabiat o'rtasidagi munosabatlarda yuzaga kelgan o'zgarishlarga asoslanadi va haqiqatdan haqiqatni izlash ruhi bilan inson va tabiat o'rtasidagi munosabatlar yuqori darajaga ko'tarildi. Shu ma'noda Prezidentimiz Sh. Mirziyoyev bu haqda shuni ta'kidlaydiki, "Eng muhim masala - aholining ekologik madaniyatini oshirish haqida jiddiy bosh qotirishimiz zarur. Albatta, bunday muammolarni faqat ma'muriy yo'l bilan hal etib bo'lmaydi, bunga yosh avlod qalbida ona tabiatga mehruhlik, unga daxldorlik hissini tarbiyalash orqali erishish mumkin"[1]. Inson va tabiat o'rtasidagi hayot hamjamiyati tushunchasi marksistik nazariyaning yaxlit ko'rinishini ta'kidlaydigan tizimli boshqaruvga sodiqlikni ta'kidlaydi[12]. Tizimli boshqaruv, bir tomondan, element sifatida tog'lar, daryolar, o'rmonlar, dalalar, ko'llar va o'tlar bilan butun ekotizimning organik aylanishini ta'kidlaydi, ikkinchi tomondan, ekologik qurilish va iqtisodiy, siyosiy tizimlar o'rtasidagi muvofiqlashtirish va organik hamkorlikni ta'kidlaydi.

Inson va tabiat o'rtasidagi hayotiy hamjamiyat konsepsiyasi yashil rivojlanishni ta'minlash, ekologik muhitni muhofaza qilish, iqtisodiyot, energetika va sanoat tuzilmasini yashil texnologiyalar asosida o'zgartirish va yangilashni nazarda tutadi[5]. Bundan tashqari, inson va tabiat o'rtasidagi hayotiy hamjamiyat konsepsiyasi ham ko'p tomonlama va hamkorlikka rioya qilish, xalqaro hamkorlikda haqiqiy adolatni aks ettirishini ta'minlash uchun umumiy, ammo turkumlashtirilgan mas'uliyat tamoyiliga rioya qilish zarur.

Har bir narsaning yashashi uchun uning uyg'unligi, o'sishi uchun esa o'z ozuqasi kerak. Yer insonlar birgalikda

yashaydigan va himoya qiladigan uydir. Biologik xilma-xillik yerdagi hayot jamiyatining qoni va asosidir[7]. Bugun dunyo bir asrda ko'rilmagan katta o'zgarishlarga duch kelmoqda va insoniyatning omon qolishi va rivojlanishi katta muammolarga duch kelmoqda. Biz xavf-xatar va qiyinchiliklarga mas'uliyatli munosabatda bo'lishimiz, bir-birimizni hurmat qilishimiz va umumiy tillarni izlash asosida bir-birimizga teng munosabatda bo'lishimiz, kelishmovchiliklarni saqlab qolishimiz, konsensus yaratishimiz, hamkorlikni mustahkamlashimiz va uyg'unlikni amalga oshirish uchun global atrof-muhitni boshqarishda birgalikda ishtirok etishimiz kerak. Tabiatni hurmat qilish, unga moslashish va himoya qilish kerak. Biz barpo qilmoqchi bo'lgan modernizatsiya - inson va tabiat uyg'unligi asosida ijtimoiy hayotdagi o'zgarish va yangilanishdir[10]. Biz odamlarning farovon hayot kechirish uchun o'sib borayotgan ehtiyojlarini qondirishga qaratilgan ko'proq moddiy va ma'naviy boyliklarni yaratishimiz, shuningdek, aholini yanada sifatli ekologik mahsulotlar bilan ta'minlashimiz kerak. Yashil rivojlanishni rag'batlantirish, ekologik muammolarni hal etishga e'tiborni qaratish, ekologik tizimlarni muhofaza qilishni kuchaytirish, ekologik nazorat tizimini isloh qilish zarur.

Yashil taraqqiyot o'z mohiyatiga ko'ra inson va tabiat o'rtasidagi uyg'un yashash muammosini hal etishdan iborat. Ekologik muhitning o'rmini bosadigan narsa yo'q va buni sezmay turib yashash qiyin. Ekologik va atrof-muhitni muhofaza qilish nuqtayi nazaridan odamlarning toza havodan nafas olishlari, xavfsiz oziq-ovqat iste'mol qilishlari, toza suv ichishlari va yashashlari uchun yashil rivojlanishni qat'iy targ'ib qilishimiz kerak.

Xulosa. Yovvoyi hayvonlarni beg'araz iste'mol qilish bu epidemiyadan kelib chiqmagan yomon odat sifatida qabul qilinadi. Odamlarning yovvoyi hayvonlarni iste'mol qilishlari uzoq tarixga ega. Inson o'z hayot kechirishi uchun tabiiy resurslarga tayanadi. Tabiat tabiiy oziq-ovqat zahirasi, yovvoyi hayvonlar va o'simliklar esa inson uchun eng dastlabki oziq-ovqat hisoblanadi. Inson jamiyati asta-sekin terimchilik, baliq ovlash va ovchilikdan dehqonchilik va ko'chmanchilik bosqichiga o'tdi. Ammo yovvoyi hayvonlarning taqdiri o'z joyida o'zgarib qoldi. Bugungi kunga kelib odamlarning ko'payishi va kengayishi yovvoyi hayvonlarning yashash joylarini buzishda davom etmoqda, iqlim o'zgarishi va boshqa omillar bilan bir qatorda, ba'zi turlar asta-sekin odamlarning ko'zidan yo'q bo'lib ketmoqda.

Inson va tabiat o'rtasidagi uyg'unlikning ekzistensial tahlili asosida xulosa taqdim etish mumkin, inson va tabiat o'rtasidagi uyg'unlik - bu faqat ekologik yoki biologik muvozanat masalasi emas, balki ekzistensial mohiyatga ega bo'lgan ijtimoiy-falsafiy muammodir. Inson o'zini to'laqonli anglash, ichki ruhiy barqarorlikka erishish, qadriyatlar asosida yashash uchun tabiat bilan uyg'un bo'lishga muhtojdir. Bu esa shaxsda bo'shliq, begonalik, yakkalanish, xavotir, ma'no yo'qotish kabi muammolarni keltirib chiqarmoqda. Shunday qilib, inson va tabiat o'rtasidagi uyg'unlik - bu faqat tashqi muvozanat emas, balki insonning ichki dunyosi va hayotiy mohiyati bilan bevosita bog'liq masala sifatida qaralishi lozim.

Natijalar. Hozirgi davrda atrof-muhit bilan bog'liq ekologiyaga nafaqat ilmiy tizim sifatida, balki kengroq ma'noda har tomonlama dunyoqarashni yaratuvchi soha sifatida yondashish mumkin. Sayyora va sivilizatsiya rivoji bilan bog'liq har qanday muammolar fanning har bir sohasidan, shuningdek, inson tafakkuridan ilmiy va hayotiy ko'lamlari, bashoratli yo'nalishlarni talab qiladi. Insoniyatning ertangi kuni ekologik tafakkurning to'g'ri shakllanishi va har bir shaxsning kelajak avlodlar oldidagi javobgarligini to'liq anglab yetishga chambarchas bog'liqdir.

Biz yashayotgan tabiat o'ziga xos fizik, kimyoviy va biologik xususiyatlarga ega bo'lib, bu omillar asosida atrof-

muhitdagi ifloslanishlarni fizik, kimyoviy hamda biologik ko'rinishda guruhlash mumkin. Bunday tasnifga havo, tuproq va suvning ifloslanishi kiradi. Atmosferaning ifloslanishi esa havoning tarkibida zararli gazlarning ko'payishi va bu tarkibning buzilishi natijasida inson salomatligiga hamda ekologik muvozanatga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Tuproqning ifloslanishi tabiatda bartaraf etib bo'lmaydigan va qaytarib bo'lmaydigan ifloslanish turlaridan biri bo'lib, inson salomatligiga xavf tug'diradi.

Zamonaviy davr bir qator masalalarning global xarakteri bilan tavsiflanadi. Ekologik muammoning

keskinlashuvi uni global miqyosda hal qilishni talab qiladi. Vaholanki, har qanday muammoning ildizini bilmay turib, tarixini o'rganmay turib hal qilib bo'lmaydi. Bizni o'rab turgan tabiat bizning uyimizdir. Inson tabiatning bir qismidir va u bilan chambarchas bog'liqdir. Biz yashayotgan dunyo juda go'zal. Bu ham sirli va qiziqarli. Bizni yovvoyi hayvonlardan tortib eng mayda hasharotlargacha boy va maftunkor flora va fauna o'rab olgan. Darhaqiqat, biz yer deb ataydigan sayyoramizning mazmuni bizni, eng ongli va yuksak mavjudotlarni o'rab turgan tabiatning uyg'unligidir.

ADABIYOTLAR

1. Mirziyoyev Sh.M. Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz. 1-jild. -Toshkent: "O'zbekiston", 2017. – B. 145.
2. Wood Adam, Thomas Aquinas on the Immateriality of the Human Intellect, Washington, DC: Catholic University of America Press. 2020, -P. 127. 142
3. Абрамов Ю.Ф., Кардонова И.А. Глобальная регионализация: содержание и особенности познания. – Иркутск: ИГУ, 2005. – С. 56.
4. Ахмедов А. Экологик назорат: назария, методология ва амалиёт. – Т.: Адабиёт учкунлари, 2017. –С. 79.
5. Гирусов Э.В., Бобылев С.Н. и др. Экология и экономика природопользования. - М.: 1998. -С. 83.
6. Декарт Р. Сочинения в двух томах. Том 1. – Москва: Мысль, 1989. -С. 121.
7. Диденко В.Д. Духовная реальность и искусство: эстетика преобразования. - М.: Беловодье, 2005. –С. 134.
8. Карл Маркс. Капитал в одном томе. Полная версия. –М.: Издательство АСТ, 2021. – С. 327.
9. Маслоу А. Новые рубежи человеческой природы / под общ. ред. Г.А.Балла и др. – М.: Смысл, 1999. –С. 124
10. Фихте Х. Опыт о пубертате. -Тверь: Колонна, 2021. – С. 240.
11. Черкасова Ж.П. Взаимодействие человека и природы посредством духовности как важнейшее условие устойчивого развития. // Вестник ИрГТУ №2 (49). 2011. – С. 302- 307.
12. Юнг К.Г. Проблемы души нашего времени. - СПб.: Питер, 2002. –С. 136-146